

El Llibre del Sindicat Remença de 1448

La denúncia dels homes i les dones sotmesos als mals usos és Memòria del Món de la UNESCO des de l'any 2013

L'Arxiu Municipal de Girona conserva un document excepcional, el *Llibre del Sindicat Remença de 1448*, el primer document català inscrit al registre Memòria del Món de la UNESCO.

Text > **JOAN BOADAS**, cap del Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions de l'Ajuntament de Girona

ANNA GIRONELLA, tècnica de l'Arxiu Municipal de Girona

Entre l'octubre de 1448 i el febrer de 1449, més de 10.000 homes i dones de remença de les diòcesis de la Catalunya Vella es trobaren i acordaren denunciar el que consideraven un tracte injust: que el sistema d'explotació agrícola impliqués la seva subjecció a la terra i a exaccions arbitràries conegudes com a *mals usos*. Aquests remences es reuniren per parròquies al llarg de cinc mesos per tal d'escollir els seus representants o síndics i recollir els diners necessaris per negociar l'abolició de la remença i els mals usos o, en altres paraules, de la servitud.

Les actes d'aquestes reunions estan contingudes al *Llibre del Sindicat Remença*, custodiat a l'Arxiu Municipal de Girona (AMGi), document que des del juny de 2013 forma part del registre Memòria del Món de la UNESCO. El Sindicat de 1448 se situa en una de les

fases inicials de la reivindicació dels remences, que culminà el 1486, després de diversos intents de negociació i dues revoltes armades, amb la Sentència arbitral de Guadalupe, per la qual es decretà l'abolició de la servitud oficialment per primera vegada a Europa. Són diversos els aspectes que es tenen en compte a l'hora de valorar la rellevància d'un document i la seva inclusió com a element del registre Memòria del Món. Bàsicament s'avalua la seva significació mundial. No només si és un document únic i irremplaçable, sinó també si ha tingut impacte en una àrea particular o en un moment concret o bé si ha tingut gran influència en el curs de la història. Més enllà de les conseqüències històriques, socials i econòmiques de la Sentència de 1486, l'Arxiu Municipal de Girona va entendre el valor i la rellevància del document en la història dels moviments

socials i polítics i de reivindicació dels drets de les persones.

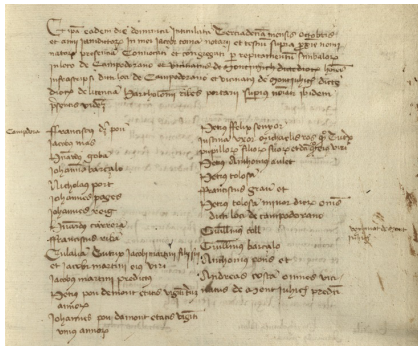
L'AMGi va entendre el valor del document en la història dels moviments socials i de reivindicació dels drets de les persones

En un context de revoltes pageses generalitzades a tot Europa, el Sindicat de 1448 va recollir la veu de més de 10.000 persones d'un mateix col·lectiu i d'un ampli territori. Un col·lectiu que, després de veure fracassar diversos intents de negociació, d'alçar-se en armes i de ser reprimat, va veure assoli-

>> *Llom del Llibre del Sindicat Remença de 1448.*

Font: AMGi. COL·LECCIÓ AJUNTAMENT DE GIRONA. LLIBRE DEL SINDICAT REMENÇA (JOSEP M. OLIVERAS).

>> Acta de la reunió de remences celebrada a Campdorà el 13 d'octubre de 1448. (Font: AMGI. COL·LECCIÓ AJUNTAMENT DE GIRONA. LLIBRE DEL SINDICAT REMENÇA, F. 19.)

des, en part, les seves reivindicacions. Per molts investigadors, la Sentència de Guadalupe fou només una victòria simbòlica dels remences, perquè ja quasi no es cobraven els mals usos, perquè es van refermar els seus vincles amb els senyors o perquè no van aconseguir representativitat política permanent. Però simbòlicament fou molt important: la monarquia declarava l'abolició de la servitud i posava fi a la possibilitat que els senyors exigissin els mals usos.

Un dels elements més destacables del *Llibre del Sindicat Remença*, com anunciàvem, és el fet de ser un precedent de la Sentència arbitral de Guadalupe, el primer text legal que abolí la servitud pagesa de manera oficial. Suposa una fita remarcable en la defensa dels drets humans, en tant que els remences de 1448 ja reivindicaven el dret a la llibertat de les persones, si bé a l'època només es reconeixien els drets dels cristians. En la introducció del llibre, els remences exposaven els motius de la seva reclamació i la seva visió de la servitud, una visió contraposada a la dels juristes de l'època.

«Els mals usos són absolutament horribles a la llei de la natura, a les Escriitures i al precepte diví»

Aquests darrers justificaven l'origen de la servitud en els cristians que no van col·laborar amb les tropes carolíngies

a l'hora d'expulsar els musulmans. En canvi, els remences l'atribuïen a una injustícia: la de no permetre que els musulmans convertits al cristianisme deixessin de ser esclaus i, per tant, la de perpetuar l'esclavitud en els cristians, els quals (al seu entendre) tenien el mateix dret a ser lliures. I afegien que «els mals usos són, en tots els sentits, absolutament horribles a la llei de la natura, a les Escriitures i al precepte diví».

En segon lloc, cal assenyalar que es tracta d'un exemple primerenc d'organització d'un col·lectiu no privilegiat, els pagesos no lliures, que reclamaven la seva llibertat i als quals es reconeixia capacitat política d'organitzar-se per defensar els seus drets. El Sindicat de 1448 fou fruit de l'autorització reial d'Alfons IV, que materialitzava les intenses gestions prèvies de la reina Maria de Castella i permetia als remences reunir-se i coordinar-se per reivindicar la seva llibertat. L'historiador Paul Freedman també el considera un precedent dels sindicats d'època contemporània, en tant que expressió de la solidaritat horitzontal entre membres d'un mateix grup social que s'organitzaren per reclamar els seus drets. La diferència és que, en el cas del sindicat medieval, els seus sotasignats havien de recaptar certa quantitat econòmica per pagar els drets que reclamaven.

Finalment, cal subratllar que el *Llibre del Sindicat Remença* expressa la veu i la voluntat d'un col·lectiu, els pagesos no lliures, d'un ampli territori. Conté el nom i la procedència dels homes i les dones de remença de les diòcesis de Girona, Osona, Barcelona, Urgell i Elna, la majoria de diòcesis catalanes on vivien remences: presenta prop de 10.000 caps de família de 912 parròquies diferents. Aquest abast territorial supera amb escreix la dimensió d'altres llistes d'aquest tipus, és a dir, de gent d'un mateix col·lectiu, que s'han conservat en altres ciutats i pobles d'Europa i que solen fer referència a zones geogràfiques menors.

A diferència també d'aquests altres recomptes europeus fets la majoria de vegades per motius fiscals a iniciativa de les autoritats, el cens del Sindicat Remença de 1448, malgrat la participació dels oficials reials en la seva elaboració, va néixer de la voluntat dels remences de reclamar els seus drets, expressa la seva pròpia veu. El fracàs de les negociacions entre mo-

>> Castell de Cartellà. El 1470 va ser ocupat per les tropes de Verntallat i va patir el setge de les tropes de la Diputació. (Autoria: MANEL LLADÓ)

El llibre presenta prop de 10.000 caps de família de 912 parròquies diferents

narquia, senyors i remences entre els anys quaranta i cinquanta del segle XV va conduir a l'alçament armat dels pagesos de remença. En el context de les revoltes pageses europees, aquest és un dels pocs moviments dels quals es conserva documentació produïda pels mateixos protagonistes de la revolta i no només per les autoritats polítiques o judicials que, en la majoria de casos, els van perseguir i castigar.

La incorporació del *Llibre del Sindicat Remença* en el registre Memòria del Món ha de servir per posar en coneixement dels estudiosos d'arreu del món no només aquest llibre, que n'és un precedent, sinó la resta de documentació referida a la lluita dels remences catalans per ser estudiada en profunditat i comparada amb altres revoltes pageses coetànies. Ha de servir, doncs, per contribuir, amb més i noves dades, a l'estudi dels moviments socials i de les organitzacions econòmiques i polítiques medievals.